

FRITJOF LISSAUWSKIJ

KAPITEL 1

Min uppkomst
Den Färgskiftande Fjärilen

Följande bakgrundshistoria har återberättats för mig av min mor och sedan kompletterats av min far. Såvitt jag vet har de inte haft någon anledning att förvränga något av det de sagt, men jag har också ställt kontrollfrågor eller, om man så vill säga, korsförhört dem angående vissa delar av berättelsen. Detta för att min enda intention är att i denna bok berätta historien om mitt liv och vad som föranledde det, så sakligt och sanningsenligt jag förmår. Mor har förklarat för mig att det regnade och blåste mycket kraftigt den natten då hon förlöste mig i sängen som stod i det lilla skrymsle, vilket utgjorde vårt hem, i den bakre delen av smedjan, som låg i den bortre änden av gränden, som anslöt till den näst mest centrala gatan, i den tredje största staden i landet. Landet hette Polen, vart både min moder och min fader hade invandrat, ifrån varsina håll och av varsina anledningar, för att råka mötas, i en gränd, av en orsak, som sades mig vara en kedja av absurda händelser. Min far, döpt Vasilij Aleksey Lissauwskij, hade precis blivit antagen som lärling hos en av de mindre nogräknade smederna i staden. Detta på nåder därför att hans far Boris Maksim Lissauwskij hade vunnit en vadslagning med smeden en sen kväll på tavernan. Min farfar, som var en erkänd suput och dåre, hade lyckats med konststycket att balansera tre stora stop, fulla med öl, på sitt ansikte, i en hel minuts tid. Detta hade han aldrig lyckats med om vore det ej så att han gjort det till en talang att falla handlöst framstupa med ansiktet ned i marken. Denna förmåga hade utvecklats som en kompensation för hans bristande balanssinne och oförmågan till ett måttligt intag av berusande drycker. Utav detta absurda beteende följde att hans anlete, med åren, plattats till. De grova

rynkorna i pannan hade slätats ut och näsan låg platt, som en plankbro, mellan den och hans stora platta läppar. I yngre ålder hade han varit stilig och något av en tjusare, men i och med denna transformation blev han, alltmer ofta, förpassad till de dunkla vrår och trånga skrymslen, som utgjorde baksidan av dåtidens sociala sfär. Nog hade förståndet, även det, efterhand förminskats med varje handlöst framstupa fall. Till både smedens och farfars stora förvåning kunde han således balansera de tre stoppen medan han tittade upp i det smutsiga taket. Kanske var detta hans livs största gärning. Far ville pålysa händelsen utifrån perspektivet att farfar hade levt nästan hela livet i dårskap, fylla och lögn, med syftet att kunna göra ett trick som detta, en vadslagning, som skulle säkerställa en framtid, för sin ende son. En framtid innehållandes åtminstone en tillstymmelse till en möjlighet, att ärligt kunna tjäna in till sitt eget levebröd. Ty hade han inte odlat sitt rykte, och spetsat sin förmåga på ett sådant lömskt vis, så hade kanske heller inte någon vågat anta ett vad där något så väsentligt skulle stå på spel. Detta vad skulle, i bästa fall, innebära en evolution där högst upp i kronan av farfars familjetråd, vilket stod hårt sargat av fattigdom, vridet av dårskap och förgiftat av både alkoholism och prostitution, så långt ned mot rötterna han kunnat se. Trädet stammade i Ryssland, landet som farfar sedermera tvingats lämna, på grund av ett annat likartat vad, vilket inte alls fått ett lika lyckosamt utfall som det ovan skildrade. Tvärtom hade han fått ta med sig sin son i landsflykt.

Som lärling åt smeden fick min fader, bland annat, i uppgift att leverera de mindre värdefulla produkter smeden tillverkat. När han så hade en leverans till samma taverna vid vilken min farfar ingått det vad som givit honom lärlingskapet, så fastnade hans blick alldeles plötsligt på en fjäril. Den satt på en maskros som vuxit fram emellan kullerstenarna på gatan. Aldrig hade han förut sett en sådan fjäril, den var blå, grön och gul, i ett makalöst mönster, och även om han i vanliga fall inte var en som vurmade för guds natur, så fann han sig själv trollbunden inför den färgglada lilla fjärilen. Plötsligt krossades den under en välpolerad känga och min far fick ett infall. På blott en sekund kastade han ifrån sig leveransen av handtag och krokar så hårt han förmådde emot den otäcka figur som placerat kängan ovanpå den vackra fjärilen. Den bekängade figuren, som var en prästson, hade oturen att få en av de

nyslipade krokarna i sitt vänstra öga. Den borrade sig igenom hans hornhinna så djupt att synen aldrig kom att ordentligt återställas. Min far insåg snabbt att hans infall varit mycket olyckligt och förde den högt jämrande unge mannen till en doktor. Doktorn gjorde inte mycket mer än att linda om det skadade ögat, men stirrade desto mer intresserat på min far. Han hade nämligen fått ett utslag på sidan av sin hals, som pulserande skiftade färg från blått, till grön, till gult. Ingen av de tre hade tidigare sett något liknande. Far fick återkomma till doktorn dagen därpå för att genomgå undersökningar. Doktorn petade, klämde och skar litet med en skalpell i utslaget, men det verkade inte påverka dess egendomliga kameleontlika egenskap. Han blev denna gång ombedd att återkomma två dagar senare, då skulle en kollega till doktorn rest hit från Warszawa för att få studera utslaget.

Mycket riktigt var där två läkare nästa gång far inställde sig för undersökning. Denna gång använde de en märklig, modern anordning. Den var stor som ett skrivbord och hade en liten vedugn, en vev och en mängd rör fyllda av vätskor och ånga. På fars hals placerades en sugkopp kopplad med en slang till manicken som, efter att den resande läkaren slog an ett litet handtag, puttrade, pös och ångade. Efter en kort stund brände det till ordentligt på fars hals och han slet ursinnigt av sig sugkoppen. Doktorerna ignorerade hans ilska och fortsatte med att peta på utslaget som inte verkade påverkas av den grymma behandlingen. Men min far hade ledsnat och gav sig av, röd i ansiktet och pulserande blå, grön och gul på halsen.

Senare samma vecka erhöll han två brev. Det ena var en kallelse till stadens tingshus där en rättsprocess skulle hållas emot honom om en vecka för den skada han åsamkat prästsonen. Det andra var en uppmaning att återigen besöka läkarinrättningen för vidare undersökning av hans ovanliga utslag. Det andra brevet rev han på en gång. Han ansåg sig färdig med den skojaren till läkare. Det första brevet oroade honom djupt. I värsta fall skulle det yrkas på dödsstraff för denna förseelse. Min far var inte särskilt talför och skulle därmed få stora problem att försvara sig i rättegången. Han blev mycket olycklig och tog till sin fars universalmetod för att lösa bekymmer: Supandet. Veckan passerade i en osande dimma, det enda han tydligt minns ifrån den

är hur han fortsatte förundras över det märkliga utslaget bestod och fortsatte skifta färg. Det blev en stötspelare i misären. Ständigt föränderligt, men stadigt befast där på sidan av halsen. Han lyckades nätt och jämnt upprätthålla sitt kontrakt med smeden under denna vecka. Han dök upp i ganska god tid, men leveranserna försinkades av stopp på krogar och han var märkbart full och fumlig i sin assistans i smedjan. Smeden var själv en som var glad i rusdrycker och inte av den sorten som lättvindigt fördömer en annan människa. Han kände faktiskt medlidande med far och lovade att inställa sig vid tingshuset till hans försvar.

Så kom dagen för rättegången och min far stod åtalad där i tingshuset och sin veckolånga fylla. Den gode prästen i staden höll ett hårt och värtaligt anförande om det totalt oprovocerade våldsanfall som hade nästan berövat hans son synen på ett öga. För allmänhetens säkerhet var det bäst att denne opålitlige fyllbult förpassades vidare till den eviga domstolen. Det yrkades på dödsstraff. Min fars försvar blev inte mer än några vridna stavelser, var och en åtföljda av en mindre skopa saliv. Upp till fars försvar reste sig den gode smeden som nu, för sin andra gång, gjorde en ansats att ta min far under sina vingar. Han förklarade att far var en duktig lärling, som i regel aldrig utsatte andra för skada. Detta hade varit det enda snedsteg han gjort under sina två år i smedjan. Med tingets nåd skulle denna man med åren kunna bli en skicklig smed och tillgång för stadens framtida produktion. Den gamle smedens anförande lyckades tränga igenom den tjocka dimman och röra far till tårar. Men domarens ansikte hade inte rört en muskel. Dödsdomen förkunnades och klubban föll tungt och ljudligt. Så gjorde ock min far, ned på golvet där i tingshuset, överkokt av anspänning och berusning. Fram till honom rusade då en ung flicka. Hon hade befunnit sig i tingshuset för att registrera sin ankomst i staden, men hamnat mitt i fars rättegång. Trots hans odrägliga uppsyn hade hon inte kunnat undgå att fixeras vid den olycklige lärlingen. Inte minst hade hon fascinerats av det lilla märket på hans hals som skiftade i färg. Ni har kanske redan listat ut att detta var den kvinna som senare kom att bli min moder.

Hon hade nyligen rest tillsammans med sin mor ifrån en närliggande by, för att arbeta i en systuga i staden, där en väninna till modern fått arbete. Där syddes bland annat dräkter till den lilla teater som nyligen öppnat dörrarna för allmänheten. I och med detta behövdes mer arbetskraft till den lilla systugan. Nu förbarmade hon sig över fyllbulten som fallit ihop inför sin dödsdom, hon baddade hans panna och ledde honom till hans hem som låg behagligt nära smedjan. Där väntade nästa fyllbult otåligt och bekymrat. Farfar hade sedan en tid blivit mer och mer dement och hallucinatorisk i sinnet, och därför inte förmått sig att medverka vid fars rättegång. När dörren slogs upp utbrast han gladlynt "Det var då på tiden, jag har jagat kaniner hela eftermiddagen, snart är middagen klar, var så goda att slå er ned!" Min mor, som förresten då hette Anna Lidiya Szwedko, lydde godtroget den gamle mannen och hjälpte sig själv och far till bords.

De språkade hövligt vid bordet, mor Anna förtäljde sin bakgrund och farfar Boris fyllde i hennes historia med vissa märkliga poänger. Far var fortfarande till största del utslagen under middagen. Det var först när farfar serverade maten som mor verkligen börjat ana oråd. Det visade sig att kaninsoppa i själva verket bestod av sprit och fekalier. Mor hann som tur var inte smaka den innan hon förnam detta otyg och sköt den ifrån sig. Farfar åt dock till hennes förskräckelse med god aptit av den hemska sörjan han tillrett. Synen av honom; glufsandes och smackandes på den vidriga sörjan, gjorde att det började vändas i hennes mage och svartna för blicken. Mor ursäktade sig hastigt men artigt och återvände upprört hem till sin mor. Innan hon gick gav hon far en hastig smekning över kinden och det lilla utslaget på halsen. Denna smekning stäng till i far och fick honom att vakna ur sin tjocka dimma. Dörren slog igen och där framför honom satt farfar och hungrigt vevade i sig sin egen avföring blandat med deras hemdestillerade sprit. Hans ansikte var smetigt brunt och hans uppsyn om vartannat vred och lycklig som om han betraktade en intensivt dramatisk pjäs. Detta frammanade hos min far ännu en impulsiv våldshandling. Han hade tröttnat på farfars dementa utspel så till den grad att han drämde soppskålen i huvudet på honom. Den krasade och hela boningen stänktes av starksprit och diarré. Farfar praktiserade sin yttersta talang än en gång. Min far gjorde sorti, med en enda avsikt

uppmålad för sitt inre; han skulle finna den ömma, vackra kvinna som förbarmat sig över honom i tingshuset. Han återkallade skeendet likt en dröm som just varit på väg att undslippa medvetandet. Där någonstans i, den tjocka dimman kunde han se en flicka med de mest delikata av ansiktsdrag och ömmaste av sinnelag, böjandes ned vid honom i hans livs mest olycksbådande ögonblick. Det tog honom nästan ett dygn att finna henne. Under tiden hade han hunnit att både nyktra till och skaffa sig rena kläder. Där stod han utanför den lilla systugan. Han fattade först sitt mod, sedan handtaget och klev in. Inom kort hade de ingått förlovning. Men som ett svart moln ovanför dem väntade fars dödsdom. Han skulle hängas i utkanten av staden en vecka efter deras förlovning. Två dagar innan dödsdagen låg de båda och grät tillsammans i den lilla säng, hemma hos min mor och mormor, som de numera delade. Mormor var inte alls förtjust i min far, men lät de två vara ifred för det mesta. Hon låg snällt sömnlös och hörde till deras gråt, hela natten. De hade till sist somnat, min mor på fars arm med pannan mot hans färgglada utslag. På morgonen vaknade hon och det första hon såg var utslaget. Det hade var annorlunda. Nu skiftade det blått, grönt, gult för att sedan skina som guld. Denna sekvens upprepades gång på gång. Min blivande moder betraktade det en stund alldeles häpet, innan hon ruskade far till liv. Detta var dagen innan hängningen skulle genomföras. Han vaknade i ett olyckligt sinne, men mor bad honom med en uppjagad stämning att se sig själv i spegeln. När far såg hur fantastiskt hans utslag hade förändrats kom han att tänka på den tokige läkaren. Kanske skulle han gå dit ännu en gång, inte för att han ville bli utsatt för den märkliga manicken som sist utan för att få se läkarens reaktion på utslagets mäktiga förändring.

Den gamle läkaren tappade hakan när min far klev in på inrättningen. Han hade grämt sig över att ha skrämt min far därifrån och var mycket belåten när far nu återkom, dessutom denna gång med ett än mer häpnadsväckande utslag. Detta var verkligen något för den medicinska vetenskapen! Han skickade på en gång sändebud till sina kollegor i de mest närliggande städerna. Nu såg far sin chans. Han förklarade hela situationen kring hur utslaget uppkommit och att det medbringat hans dödsdom. Läkaren var lyckligtvis en god vän till prästen och den domare som förkunnat domen och skickade så även ett sändebud till de båda. Där förklarade han att min far var ett

medicinskt specimen som ingalunda kunde få dingla i galgen. Åtminstone inte så länge det makalösa utslaget på halsen kvarstod. Domaren mottog beskedet samma dag och fördröjde avrättningen på obestämd tid.

När min far återvände till boningen nära smedjan, fann han den alldeles städad och putsad. Farfar hade i och med törnen från soppskålen växlat hallucination och levte sig in i scenariot att han var en hovfrökenlakej vid det franska hovet. Han presenterade sig med falsettröst som Annette Dupaty och pratade på perfekt franska i högt tempo, vilket ju blev total rotväliska för far. Men far var ändå nöjd med farfars nya villfarelse. Nu kunde han åtminstone bjuda hem mor till att bo med dem, där var något rymligare än hennes moders boning. Detta beredde också möjligheten för den fysiska aktivitet som ledde till min uppkomst nio månader därefter, en kraftigt stormig natt, den sjunde augusti år 1727. På min högra knäskål, lyste ett utslag tydligt i den dunkla boningen. Det pulserade i en upprepad sekvens: Blått, grönt, gult, sedan skinande som guld.